

measures in the different spheres of vital functions of this link of national economy with the purpose of the maximal approaching of standards of forestry activity to the ideals of steady development

Keywords: steady development, model of steady development, permanent management by forests, global changes of climate.

УДК 504: 341.23

*Докторант О.І. Колодій¹, канд. екон. наук;
капелан О.Р. Кисіль²; доц. В.Т. Андрушко², д-р філософії –
НЛТУ України, м. Львів; нач. відділу Л.Є. Ясінська³;
докторант Л.М. Волошин¹, канд. екон. наук*

ДУХОВНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

З позиції духовних та правових норм проаналізовано назрілі питання охорони навколишнього природного середовища; взаємозв'язку духовності людини з її правами та обов'язками, відповідальністю перед Богом у контексті ефективного управління і запобігання кризовим екологічним ситуаціям як гарантії вирішення екопроблем.

Ключові слова: навколишнє середовище, екологія, клімат, Бог, душа, духовність, людина, право, законодавство, обов'язок.

Вжиття невідкладних комплексних заходів для охорони навколишнього середовища, зменшення небезпеки природних катаклізмів, ефективне управління земними, водними та іншими ресурсами, раціональне використання прогнозів для кліматичного обслуговування і захисту здоров'я людини є надзвичайно актуальними під час впровадження в усіх сферах життєдіяльності принципів стійкого екорозвитку.

Наукові спостереження, аналіз даних провідних учених світу, зокрема Міжнародної групи експертів зі зміни клімату при ООН (МГЕЗК), проведені в останні роки з метою з'ясування причин розвитку зростаючої кількості регіональних кризових екологічних ситуацій і поглиблення глобальної екологічної кризи переконливо свідчать, що сьогодні клімат негативно змінюється набагато швидше, ніж це передбачалось, і становить загрозу людству.

У процесі наростання та загострення екологічних проблем громадськість, усвідомивши масштаб та наслідки неминучих загроз, намагалась консолідувати свої сили задля пошуку вирішення екопроблем, що знайшло своє втілення у проведенні різноманітних міжнародних зустрічей, форумів. Найвизначнішою серед них стала світова конференція 1992 р. в Ріо-де-Жанейро, що засвідчила назрілу потребу застанови над переорієнтацією попередніх форм господарювання на планеті і пристання до умов сталого розвитку. Згідно з погодженою та прийнятою урядами програмою "Agenda-21" (Порядку денного на ХХІ ст.), вона мала б стати провідною етично-політичною нормою ХХІ ст.

¹ Люблінський Католицький університет;

² НЛТУ України, м. Львів;

³ відділ правової роботи, правової освіти, реєстрації нормативно-правових актів та реєстрації об'єднань громадян Головного управління юстиції у Львівській обл.

Глобальну екологічну кризу сучасності слід розцінювати не тільки як наслідок нашарування помилкових рішень, неправильно вибраної стратегії технічного чи соціального розвитку, але насамперед вона є проявом глибокої внутрішньої кризи, кризи культури. Екологічні проблеми, значні кліматичні зміни, кислотні дощі, втрата озону в атмосфері, нестача певних природних ресурсів, – це не просто ознаки дисбалансу у природі, але насамперед болючі наслідки довготривалої безвідповідальної та грабіжницької поведінки людини у світі Божого створіння – природі – привели до глибокої кризи, що потребує конкретних та невідкладних кроків, спрямованих на запобігання екологічній катастрофі, зокрема глобальним змінам клімату, відвернення загрози здоров'ю і життю мільйонів людей.

Пошанувати природу – значить віддати шану Богу – її Творцю. Пошанувати природу – означає зуміти прийняти Божий дар – це доказ високої духовності, бо людина отримує від Бога свою гідність, а відтак – здатність понад будь-якими соціальними устроями прямувати до того, що є Істина і Благо. Пам'ятаймо, що земля була дана людині Богом. Людина повинна користуватися нею згідно з первісною цілеспрямованістю, з якою Бог подарував їй землю. Водночас людина була подарована Богом сама собі, і тому повинна ставитись з пошаною до своєї істотної і моральної структури, яку вона отримала від Бога. З огляду на цю головну правду, сучасна людина повинна бути свідомою своїх завдань і обов'язків перед майбутніми поколіннями. Отже, не можна марно використовувати ані свою землю, її надра, інші природні багатства, ані своє особисте життя.

Нерозумне використання навколишнього середовища є наслідком неправильного антропологічного підходу, на жаль, досить поширеного у наш час. Зауважмо, коли людина віддаляється від своєї ролі, як співпрацівника Бога у ділі створіння, тоді вона ставить себе на місце Бога і наслідком цього є те, що навіть природа починає їй протидіяти. Пошанувати природу – значить пошанувати самих себе, бо ми, люди, не покликані дивитись на природу тільки очима споживача, але бачити в ній самих себе, як її інтегральну частину.

Сучасні наукові дослідження вказують, що, попри багатогранні чинники об'єктивної природи, розвиток кризи навколишнього середовища є, насамперед, спричинений кризою людського духу: деградацією людської особистості в різних її проявах, суспільним егоїзмом, етичним релятивізмом, планетарною епідемією аморальності, тотальною легковажністю, бездумністю і жадобою до швидкої наживи. Тому так важливо ставити питання про ставлення людини до природи: чи є вона її творцем, володарем, безоглядним користувачем, чи тільки управителем, якому Творець довірив розпоряджатися нею для загального добра.

Людина повинна дивитись на природне довкілля і на саму себе перед нього як на Божий дар, який треба вживати з великою пошаною і вдячністю для Творця та в щирій любові до всіх його дітей. Людина, якій довірено землю, щоб "порала й доглядала" (Бут. 2.15), перебуває у глибокому взаємозв'язку з природою: сонцем, землею, водами і повітрям, тваринами і рослинами як творіннями Бога. То ж ким є людина? Як повинна жити? Яке її

основне призначення? Різні філософські, етичні та інші теорії, витворені людьми, відповідають на них кожна по-своєму. Людина ж, як образ Божий, є таїнством, яке можемо зрозуміти лише у світлі Божого Об'явлення – через Святе Письмо.

Премудрий Господь створив людину і покликав її до пізнання Його Самого: "Сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її, чоловіком і жінкою сотворив їх" (Бут. 1.27). Те, що людина створена "на образ Божий" означає, що Бог дав людині розум, волю вибоу, почуття. Термін "подоба" вказує на те, що Пресвятий Бог творить Святе творіння – людину у співпраці із самою людиною. Людська душа оживляє тіло, відповідає за вчинки особи. Душа людини є безсмертна – має свій початок із моменту зачаття, але не має кінця. Тому необхідно шанувати кожне життя, навіть ненароджене.

Людина стає особистістю, коли сформується як особа, що розвинула свій творчий потенціал, ставши своєрідною унікальною неповторністю, гідною наслідування, яка відповідає за свої вчинки. Людина, сотворена на Божий образ, має гідність особи. Гідність людини полягає в тому, що вона подібна до Бога розумом, може пізнавати правду і дійти до джерела усієї правди – Бога. Людина подібна до Бога і тим, що має волю вибору та може обирати між добром і злом. Гідність людини полягає також і в тому, що Бог дав їй благодать та інші дари Святого Духа, покликав до співучасті у творенні світу, згідно зі Своїм відвічним планом.

На людину покладено відповідальність не тільки за себе, але й за інших людей. Лише від доброї волі людини у співпраці з Богом залежить щастя як її самої, так і всього людства. Людина – істота духовна, бо народилася від Бога Духа, осяяна світлом і плодами Святого Духа. У практиці поняття "духовний" та "духовність" мають декілька тлумачень і використовуються в різних контекстах, але завжди забувається їхнє первинне, святе походження – від Святого Духа. Таким чином, духовна людина та, яка вірить, любить і шукає Бога – Джерело добра.

На жаль, глибока криза найціннішого й найсвятішого – любові до Бога і ближнього охопила державний, політичний та побутовий рівні. Адже політичні, соціальні та виробничі відносини – насамперед, моральні, правові, людські взаємини.

Людина щодня перебуває в центрі моральних стосунків, тому сталий розвиток сучасного українського суспільства, його екологічна культура можуть бути справжніми тільки тоді, коли служать людині, і коли людина сама зростає, коли зростають не тільки її технічні можливості, а й моральний потенціал та персональна відповідальність за кризову екологічну ситуацію, поступ у природоохоронній справі.

У сучасній цивілізації панує абсолютизм – людина з її науковими і технічними здобутками. Людина вийшла за межі відчуття, що вона є складовою частиною природи, яку нещадно, широко й постійно експлуатує та знищує. Людина заперечує повинність щодо природи, щодо іншої людини, здатна заперечити Бога, світ і саму себе. Людство збудувало собі свій світ і знайти у ньому Творця дедалі важче.

Слід пам'ятати, що світ не може існувати незалежно від Бога, і знаходить свій розвиток та актуалізацію тільки у Господі. Світ не має цінності поза Богом, тобто сотворений світ також відображає Тринітарну природу Бога. Згідно з Божим об'явленням: Отець є причина і джерело усього; Логос – Син Божий є співістотна мудрість і розумна сила усіх сотворінь, а Святий Дух – співістотне життя всього існуючого. Отож, увесь сотворений світ віддзеркалює буття Святої Трійці.

Проте дослідження суті та природи сотворіння не буде повним без розуміння покликання та ролі людини, як вінця сотворіння. Згідно з Біблією, гріхопадіння людини, (гріх Адама та Єви) стало першопричиною конфлікту людини із навколишнім світом, який триває по сьогодні. Людство не може бути відокремлене від світу, бо є покликане Творцем бути його управителем. Оскільки людство залишається у гріховному стані, світ продовжує прямувати небезпечним шляхом знищення та забуття. Він не тільки бере участь у цьому процесі, але й відображає людську природу спотворену первородним гріхом. Наслідок гріхопадіння має не тільки антропологічне, але й космологічне значення.

Людська слабкість у ставленні до навколишнього середовища пов'язана із страхом смерті. Як наслідок, людство почуває себе у небезпеці, бо людина не вірить у Боже Провидіння, оскільки втратила зв'язок з Творцем, як дитина з батьком. Через відсутність віри, яка забезпечує відчуття безпеки та внутрішньої гармонії, людська непевність та зневіра до Творця відображається через надмірне та злочинне використання природних ресурсів, в економічному, політичному і соціальному вимірах, цим самим порушується покликання людини бути співтворцем усього сотвореного. Ось чому християнська позиція є дуже цінною перспективою для всієї світової спільноти, налаштованої на пошук стабільного розвитку екологічної сфери Землі, адже християнське бачення природодовкілля вимагає поваги до нього як Божого дару створіння, котре має своє місце у доброму Божому задумі.

Спосіб життя з перспективи розуміння довкілля, як цінного Божого дару, людські проекти на його реалізацію можливо знайти тільки в усвідомленні людиною себе як господаря Всесвіту, який покликаний дбати про його добрий розвиток, що неодмінно змінює свідомість суспільства та його культури до цінування життя як екзистенційної категорії, бо ніщо живе не повинно гинути.

Людина – вінець сотворіння, тому існування усього світу виступає крізь призму її життя. Стабільний екологічний і правовий розвиток повинен бути спрямований до трансцендентного, оскільки вони показують шлях від оточуючого до трансцендентного, який може подолати лише людина, котра завжди спрямована до трансцендентного, в якому шукає сенс усього існуючого. Тому світ, маючи антропологічний вимір, прагне до досягнення цього сенсу. Боже створіння має свою красу і мету, що можна пізнати природним розумом. Але, щоби отримати повну перспективу пізнання сенсу довколишнього світу та всього створіння, слід оцінювати його у світлі об'явлення та віри. Шлях розуму як природного пізнання, підтриманий вірою, виявляє об'явлення Бога, відкриваючи нову перспективу бачення навколишнього сві-

ту, що має сенс, який виявляє доброту та любов Божу щодо людини та усього створіння як дару для неї.

Цей сенс уповні відкриває таїнство Воплочення, яке є сповненням Божого задуму, бо у Христі долається прірва між матеріальним та духовним, що підносить матеріально-екологічний світ на якісно вищий рівень, бо метою Воплочення є спасіння людини, у котрій інтегральною частиною є її тілесність. Воплочення є сповненням того сенсу існування усього, щоби Бог став усім в усьому. Таїнство спасіння є також екологічним таїнством, бо матеріальний світ є безпосереднім чинником у спасінні людини, котра невід'ємно інтегрована з ним та виявляє себе у ньому. Тож і віра людини, що реалізовує спасіння, беззаперечно виявляється в екологічних категоріях, допомагаючи людині входити у таїнственний вимір спасительного Божого діла та вводити у нього той екологічний простір, до якого є безпосередньо причетна.

В Євхаристії відбувається ототожнення людини з Таїнством, бо людина, що ступає на шлях спасіння, поєднується з Богом через таїнство Причастя. Тож, живучи цим таїнством, живе Самим Богом і у своєму щоденному житті, що охоплює й екологічний аспект. Людина реалізується не в інакший спосіб, як ототожнюючи себе із Таїнством Бога. Людина сповнена таїнством Причастя, долучаючи себе у цей богоспасенний простір, неодмінно теж реалізовує у ньому усю екологічну дійсність, виразником котрої є самі матеріальні чинники Таїнства. Тільки пневматик – людина, що сповнена життям Триєдиного Бога, є справжнім образом екологічної людини.

Життя християнина – це новий спосіб життя, просвітлений вірою, де природодовкілля виступає у світлі цієї віри, будучи невід'ємним елементом її сповнення. Це життя, в якому людина звільняється від гріха, бо безпосередня злочинна дія супроти довкілля виникає внаслідок рани несвободи людини через гріх, що найактивніше нищить людську гідність, як головного учасника процесу розвитку життя на Землі. Гріх спричиняє нерозумну та неконтрольовану поведінку людини щодо усієї соціоекосистеми. Це життя стає ототожненням з Таїнством Бога та ініціюється через Хрещення, Миропомазання та Євхаристію як центральний елемент цього життя та християнської свідомості. Людина, що приймає християнське життя, бачить себе як і екологічний вимір тільки у Бозі. Таке життя стає свідченням для світу через віру та відвертає його від екоантропологічної кризи.

Кожен зобов'язаний пам'ятати, що живе у "подарованому" йому світі, а тому, насамперед, збагнути цю істину, оберігати природну цінність цього світу, постійно осмислювати його походження від Бога. Отож, ідея Бога повинна бути домінуючою в людській душі та свідомості. "Бог – любов" (І. Йо. 4.8). Тільки любов'ю, як вічним життям, будується світ. Усе збудоване не на любові розпадається, руйнується. Саме у християнській вірі, у поєднанні з Богом як вищою реальністю, формується світоглядна основа кожного з нас, бо тільки людина, яка вірить в Бога, яка у своєму особистому житті керується Божими заповідями та саме на них будує свої стосунки з іншими людьми, як і свою працю, – спроможна на жертву. Тільки релігійна людина, вихована на Євангельських вартостях, служить Богові, а, отже, буде служити і ближньо-

му. Люди, далекі від морально-етичних засад життя, ніколи не зможуть бути добрими представниками спільноти чи народу. Чи всі здатні бути політиками, якщо не вміють своєї політики узгодити з Богом; чи вони здатні бути добрими економістами, екологами, якщо не несуть звіту перед Господом зі своїх власних провин?

Україна повинна бути екологічно чистою, безпечною та економічно розвиненою країною, яка активно підтримує курс переходу до "зеленої економіки", визначений Організацією Об'єднаних Націй як єдиний механізм виходу з глобального економічної та екологічної кризи.

Пріоритетними завданнями держави, визначеними нормативно-правовими актами, є закріплення норм, спрямованих на здійснення заходів для збереження й оздоровлення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів екологічної безпеки, природокористування, землекористування, вирішення проблем охорони навколишнього середовища, затвердження національних програм ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, оголошення в разі необхідності зонами надзвичайних екологічних ситуацій окремих місцевостей України.

Конституція України від 28.06.96 регламентує обов'язок держави забезпечити екологічну безпеку і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду українського народу. Конституція гарантує право на безпечне життя та здоров'я, право об'єднуватись у громадські природоохоронні формування, на отримання необхідної інформації та екологічну освіту, на компенсацію шкоди, завданої здоров'ю, на участь в обговоренні проектів законодавчих актів стосовно довкілля, здійснення загального та спеціального природокористування, подання до суду позовів про відшкодування збитків.

Громадяни України мають конституційне право вільного доступу до інформації про стан довкілля, але й також кожен зобов'язаний берегти природу, раціонально використовувати її багатства, не порушувати екологічні права інших, не завдавати шкоди навколишньому середовищу.

Інший важливий нормативно-правовий акт – Закон України "Про Червону книгу України", яким врегульовано суспільні відносини у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, з метою запобігання зникненню таких видів із природи, забезпечення збереження їхнього генофонду.

Кодексом України про адміністративні правопорушення встановлено адміністративну відповідальність за порушення вимог щодо охорони рослин і тварин, занесених до Червоної книги, самовільне випалювання сухої рослинності або її залишків, знищення або пошкодження зелених насаджень або інших об'єктів озеленення населених пунктів. Ст. 72 КпАП України передбачено відповідальність за пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою та нафтопродуктами, шкідливими викидами і покидьками, ст. 77 – порушення вимог пожежної безпеки в лісах та інші. За ці та інші проступки передбачено штрафні санкції.

У правовому полі закріплено термін "екологічний злочин". У законодавстві визначено кримінальну відповідальність за незаконне полювання на тварин, полювати на яких заборонено; незаконне заняття рибним, звіриним або іншими промислами; забруднення, псування, безгосподарне використання земель; забруднення атмосферного повітря, порушення правил охорони вод, надр; знищення або пошкодження лісових масивів; порушення ветеринарних правил. Дотримання вимог чинного законодавства України щодо охорони навколишнього середовища, загальнолюдських моральних принципів – одна з головних передумов забезпечення гармонійного співіснування суспільства і природи.

Орхуською Конвенцією "Про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля" (1998 р.), підписаною від імені України у м. Орхус (Данія), передбачено, що зацікавлена громадськість повинна адекватно, своєчасно та ефективно інформуватись, залежно від обставин або шляхом публічного повідомлення, або в індивідуальному порядку на початковому етапі процедури прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища.

Відповідно до ст. 8 Орхуської Конвенції результати участі громадськості враховуються у максимальному ступені під прийняття відповідного рішення, зокрема і того, яке стосується стану довкілля.

Компетентні державні органи зобов'язані забезпечити зацікавлені кола громадськості в разі отримання від них запиту, безплатним доступом до всієї інформації, яка стосується процесу прийняття рішення щодо охорони навколишнього середовища. Ініціатива особи, небайдуже ставлення до навколишнього світу, пошанування найголовнішого – дару життя здатні внести корективи не лише у рішення компетентних органів, які покликані врегулювати суспільні відносини у сфері екології, але й змінити саме навколишнє середовище через зміну суспільної свідомості, через поглиблення відчуття особистої відповідальності.

Відповідно до п. 3 Постанови Кабінету міністрів України від 15.10.2004 р., № 1378 "Про затвердження Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики" в обов'язковому порядку проводяться консультації з громадськістю щодо проєктів нормативно-правових актів, які стосуються прав, свобод і законних інтересів громадян. Організацію і проведення таких консультацій з громадськістю забезпечує орган виконавчої влади, який безпосередньо готує пропозиції, пов'язані з формуванням та реалізацією державної політики у визначеній сфері державного та суспільного розвитку.

Таким чином, питання взаємозв'язку духовності людини, екології, прав та обов'язків, їх взаємодії і доповнення, відповідальність кожного перед Богом за дар життя, за природне довкілля, – запорука вирішення глобальних екологічних проблем, які загрожують життю на Землі.

Література

1. **Святе Письмо** Старого та Нового Завіту. Видавництво Отців Василіан. "Місіонер". 2007.

2. **Екологічне вчення** Церкви: папа Іван Павло II на теми створіння та екології : переклад В. Шеремети. – Івано-Франківськ, 2006.

3. **Сафранов Т.** Екологічні основи природокористування. Львів 2004.

4. **Семененко В.** Захист довкілля як вияв євхаристійної свідомості // Духовність як основа сталого розвитку сучасного розвитку українського суспільства: філософський, соціально-економічний, релігійний та мистецький виміри : матер. Міжнар. наук. конф. – Львів, 2008.

5. **Конвенція** "Про доступ інформації, участь громадськості у прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища", ратифікована Законом України № 832-XIV від 06.07.1999 р. // Відомості Верховної Ради України, 1999. – № 34, ст. 296.

6. **Постанова Кабінету Міністрів України** від 15.10.2004 р. № 1378 "Про затвердження Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики", "Офіційний вісник України" від 05.11.2004 р. – № 42. – С. 71.

Колодий И., Кысиль Р., Андрушко В.Т., Ясинская Л.Е., Волошин Л.М.

Духовные и правовые аспекты охраны окружающей природной среды

Из позиции духовных и правовых норм проанализированы назревшие вопросы охраны окружающей естественной среды; взаимосвязи духовности человека с ее правами и обязанностями, ответственностью перед Богом в контексте эффективного управления и предотвращения кризисных экологических ситуаций как гарантии решения экопроблем.

Ключевые слова: окружающая среда, экология, климат, Бог, душа, духовность, человек, право, законодательство, обязанность.

Kolody I., Kisil R., Andrushko V.T., Yasinska L.E., Voloshyn L.M. Spiritual and legal aspects protect environment

In this article from a position of spiritual and legal analysis of timely issues of environmental protection; interdependence of human spiritual connection with its rights and obligations yazkamy, responsibility before God in the context of effective management and prevention of crisis situations as environmental safeguards ekoproblem solution.

Keywords: environment, ecology, environment, God, soul, spirituality, man, law, legislation, duty.

УДК 330.88:330.14/15:332.142.6

***Доц. О.В. Кривень, канд. екон. наук –
Львівський НУ ім. Івана Франка***

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЧНО ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ У КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОНСТИТУЦІЇ ЗЕМЛІ

Розкрито вади економічного механізму природокористування в Україні. Обґрунтовано необхідність його вдосконалення відповідно до концептуальних засад Екологічної Конституції Землі. Запропоновано практичні рекомендації щодо формування якісно нового економічного механізму природокористування, який сприятиме раціональному використанню, збереженню й відтворенню вітчизняного природного капіталу.

Ключові слова: природний капітал, економічний механізм природокористування, допустимий рівень господарського навантаження, екологічна пропозиція наземної екосистеми, екологічний запас асиміляційного потенціалу ландшафтів, економічний механізм екологічно збалансованого природокористування.

Характерною особливістю сучасного розвитку світової економіки є її екологічна розбалансованість, що зумовлює негативні зміни у природному довкіллі та генерує інфляційні процеси. Нарощування виробництва товарів та послуг без урахування екологічних детермінант збереження природного капі-